

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU
EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION
AND REHABILITATION

11.

MEĐUNARODNI
NAUČNI SKUP
„SPECIJALNA
EDUKACIJA I
REHABILITACIJA
DANAS”

11th

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
CONFERENCE
“SPECIAL
EDUCATION AND
REHABILITATION
TODAY”

ZBORNİK RADOVA

PROCEEDINGS

Beograd, Srbija
29-30. oktobar 2021.

Belgrade, Serbia
October, 29-30th, 2021

UNIVERZITET U BEOGRADU – FAKULTET ZA
SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE – FACULTY OF
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

11. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 29–30. oktobar 2021. godine

Zbornik radova

11th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 29–30th, 2021

Proceedings

**11. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 29-30. oktobar 2021. godine
Zbornik radova**

**11th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 29-30th, 2021
Proceedings**

IZDAVAČ / PUBLISHER

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Prof. dr Gordana Odović, v.d. dekana

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / EDITOR-IN-CHIEF

Prof. dr Branka Jablan

UREDNICI / EDITORS

Prof. dr Irena Stojković
Doc. dr Bojan Dučić
Doc. dr Ksenija Stanimirov

RECENZENTI / REVIEWERS

Prof. dr Sonja Alimović
Sveučilište u Zagrebu – Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Zagreb, Hrvatska
Doc. dr Ingrid Žolgar Jerković
Univerzitet u Ljubljani – Pedagoški fakultet Ljubljana, Slovenija
Prof. dr Vesna Vučinić, prof. dr Goran Jovanić, doc. dr Aleksandra Pavlović
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

LEKTURA I KOREKTURA / PROOFREADING AND CORRECTION

Maja Ivančević Otanjac, predavač

DIZAJN I OBRADA / DESIGN AND PROCESSING

Biljana Krsić
Mr Boris Petrović
Zoran Jovanković

Zbornik radova biće publikovan u elektronskom obliku

Proceedings will be published in electronic format

Tiraž / Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-150-1

PROBLEMI PONAŠANJA NA MLAĐEM ŠKOLSKOM UZRASTU

Maša Đurišić^{**1}, Vesna Žunić-Pavlović²

¹Osnovna škola „Veselin Masleša”, Srbija

²Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Uvod: *Problemi ponašanja koji se javljaju na mlađem školskom uzrastu imaju negativan uticaj na funkcionisanje dece u različitim domenima. Veliki broj istraživanja govori u prilog tome da problemi ponašanja pokazuju stabilnost tokom odrastanja i da predstavljaju značajne prediktore mentalnih poremećaja i teškoća u socijalnom funkcionisanju na starijem uzrastu. U savremenoj literaturi, posebno domaćoj, nedovoljno se posvećuje pažnja proučavanju problema ponašanja na mlađem školskom uzrastu koji je kritičan za ranu identifikaciju i blagovremenu reakciju u cilju prevencije negativnih razvojnih ishoda.*

Cilj: *Cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje prevalencije problema ponašanja učenika mlađeg školskog uzrasta, kao i utvrđivanje razlika u ispoljavanju problema u odnosu na pol i uzrast.*

Metod: *Istraživanjem je obuhvaćen 541 učenik iz šest beogradskih osnovnih škola. Za procenu problema ponašanja učenika korišćen je Upitnik za nastavnike iz Ahenbahovog sistema empirijski bazirane procene (ASEBA TRF/6-18).*

Rezultati: *Dobijeni podaci ukazuju da je nivo problema kod učenika mlađih razreda osnovne škole relativno nizak. Kod 15,8% učenika učestalost problema je na graničnom ili klinički značajnom nivou. Problemi su statistički značajno učestaliji kod dečaka u odnosu na devojčice i na starijem u odnosu na mlađi uzrast.*

Zaključak: *Nalazi o prevalenciji problema ponašanja na mlađem školskom uzrastu imaju značaj za praksu jer pružaju jasne smernice za primenu preventivnih pristupa i modela u školskom okruženju.*

Ključne reči: *problemi u ponašanju, mlađi školski uzrast, osnovna škola, identifikacija, prevencija*

** masa_jovanovic85@yahoo.com

UVOD

U istraživanjima problema ponašanja na školskom uzrastu često se koristi poдела na eksternalizovane i internalizovane probleme. Eksternalizovani problemi se odnose na nedovoljno kontrolisana ponašanja i podrazumevaju konflikte sa drugim osobama i kršenje socijalnih normi, dok su internalizovani problemi pretežno unutrašnji i stvaraju poteškoće osobi koja ih ima (Achenbach, 1995).

Generalno se smatra da su u detinjstvu i adolescenciji eksternalizovani problemi učestaliji kod dečaka i na mlađem uzrastu, a internalizovani kod devojčica i na starijem uzrastu (Achenbach et al., 1991). Međutim, rezultati istraživanja na uzorcima dece mlađeg školskog uzrasta ukazuju na izvesna odstupanja od uobičajenih obrazaca (Ang et al., 2012; Gao et al., 2011; Roussos et al., 1999; Rudan et al., 2005).

Prethodna istraživanja pokazuju da se problemi ponašanja mogu javiti na predškolskom uzrastu, uz značajnu stabilnost tokom odrastanja. Na polasku u školu, kod 17,6% dečaka i 11,2% devojčica zabeležen je visok nivo problema ponašanja (Gao et al., 2011), a na uzrastu od 6-16 godina kod 19% opšte populacije (Tick et al., 2007). O prediktivnom značaju problema ponašanja na mlađem uzrastu govore nalazi da teški mentalni poremećaji koji značajno ometaju socijalno, školsko i emocionalno funkcionisanje u polovini slučajeva započinju na osnovnoškolskom uzrastu (Kessler et al., 2005; Merikangas et al., 2010).

Učenike s problemima ponašanja karakterišu niža školska postignuća, veći broj izostanaka, često menjanje škole, učestalije suspendovanje ili isključenje iz škole i slabija vezanost za školu (Reddy, 2001; Reid et al., 2004; Trout et al., 2003). Pored problema u školovanju, ovi učenici češće potiču iz porodica sa nižim socioekonomskim statusom i otežanim funkcionisanjem, imaju niže intelektualne sposobnosti i slabije razvijenu socijalnu kompetenciju i govor u poređenju sa opštom populacijom (Wagner et al., 2005).

Prezentovani nalazi jasno sugerišu da kod učenika s problemima ponašanja postoji visok rizik negativnih razvojnih ishoda, što potencira preventivnu i interventnu ulogu škole. U savremenoj literaturi se pominju tri modela prevencije i intervencije u školskom okruženju: pozitivne bihevioralne intervencije i podrške (*PBIS – Positive Behavior Interventions and Supports*), odgovor na intervenciju (*RTI – Response to Intervention*) i sveobuhvatan, integrisan, troslojni model prevencije (*CI3T – Comprehensive, Integrated, Three-Tiered Models of Prevention*) (Seeley et al., 2014). Za sva tri modela postoje dokazi o efektivnosti u podsticanju pozitivnog razvoja i redukovanju problema ponašanja, ali se njihovi ciljevi i dometi značajno razlikuju. Stoga je za izbor i primenu modela neophodna prethodna procena potreba škole koja uključuje prevalenciju problema ponašanja kod učenika.

CILJEVI

Ciljevi ovog istraživanja bili su utvrđivanje prevalencije problema ponašanja kod učenika mlađih razreda osnovne škole, kao i utvrđivanje polnih i uzrasnih razlika u učestalosti problema ponašanja.

METOD

Uzorak su činili učenici od prvog do četvrtog razreda iz šest osnovnih škola, oba pola (49,4% dečaka) i uzrasta od šest do 11 godina ($AS=8,37$; $SD=1,21$). Metodom slučajnog izbora određene su škole i odeljenja u kojima je rađeno istraživanje.

Podaci o problemima ponašanja učenika prikupljeni su od nastavnika razredne nastave primenom Upitnika za nastavnike iz Achenbahovog sistema empirijski bazirane procene (*Teacher's Report Form – TRF*, Achenbach & Rescorla, 2001). Korišćena je TRF skala problema koja sadrži 112 pitanja raspoređenih u osam podskala: Anksioznost-depresivnost, Povučenoost-depresivnost, Somatske pritužbe, Socijalni problemi, Problemi mišljenja, Problemi pažnje, Kršenje pravila ponašanja i Agresivno ponašanje. Nastavnici procenjuju učestalost problema ponašanja u prethodnih dva meseca izborom jednog od ponuđenih odgovora: 0 – nikad, 1 – ponekad i 2 – često. Sabiranjem odgovora izračunavaju se skorovi za podskale, skorovi eksternalizovanih i internalizovanih problema i ukupan skor problema. Sirovi skorovi se transformišu u T skorove i na osnovu datih normi se određuje da li pripadaju normalnom (<60), graničnom (60-63) ili kliničkom rangu (>63).

U obradi podataka korišćeni su deskriptivna statistika, t-test i Pirsonov koeficijent korelacije.

REZULTATI

Deskriptivni podaci o sirovim skorovima i vrednosti Krombahovog koeficijenta prikazani su u Tabeli 1.

Tabela 1

Deskriptivni pokazatelji skorova na TRF (N=541) i vrednost Krombahovog koeficijenta

Skale i podskale	Minimum	Maksimum	AS	SD	α
Anksioznost-depresivnost	0	28	5,34	5,74	0,85
Povučenost-depresivnost	0	16	2,71	3,49	0,83
Somatske pritužbe	0	6	0,58	1,26	0,72
Socijalni problemi	0	20	3,70	4,45	0,84
Problemi mišljenja	0	19	1,70	2,90	0,80
Problemi pažnje	0	51	9,68	11,43	0,95
Kršenje pravila	0	23	2,49	3,90	0,95
Agresivno ponašanje	0	40	5,88	8,46	0,85
Internalizovani	0	44	8,63	9,40	0,91
Eksternalizovani	0	59	8,37	11,93	0,96
Ukupan skor problema	0	186	32,09	33,19	0,97

Tabela 2 prikazuje rezultate testiranja značajnosti polnih razlika u skorovima na TRF skali problema. Dečaci su imali značajno više skorove na šest podskala, viši skor eksternalizovanih problema i viši ukupan skor problema.

Tabela 2*Polne razlike u skorovima na TRF – rezultati t-testa*

Skale i podskale	Pol (M=267, Ž=274)	AS	SD	t (df=539)	p																																																																																							
Anksioznost-depresivnost	M	5,35	5,73	0,05	0,962																																																																																							
	Ž	5,32	5,76			Povučenost-depresivnost	M	3,02	3,70	2,05	0,041	Ž	2,41	3,26	Somatske pritužbe	M	0,66	1,35	1,37	0,172	Ž	0,51	1,17	Socijalni problemi	M	4,65	5,00	5,00	≤0,001	Ž	2,78	3,62	Problemi mišljenja	M	2,36	3,59	5,31	≤0,001	Ž	1,06	1,82	Problemi pažnje	M	12,95	13,25	6,83	≤0,001	Ž	6,50	8,16	Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001	Ž	1,38	2,44	Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001
Povučenost-depresivnost	M	3,02	3,70	2,05	0,041																																																																																							
	Ž	2,41	3,26			Somatske pritužbe	M	0,66	1,35	1,37	0,172	Ž	0,51	1,17	Socijalni problemi	M	4,65	5,00	5,00	≤0,001	Ž	2,78	3,62	Problemi mišljenja	M	2,36	3,59	5,31	≤0,001	Ž	1,06	1,82	Problemi pažnje	M	12,95	13,25	6,83	≤0,001	Ž	6,50	8,16	Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001	Ž	1,38	2,44	Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29						
Somatske pritužbe	M	0,66	1,35	1,37	0,172																																																																																							
	Ž	0,51	1,17			Socijalni problemi	M	4,65	5,00	5,00	≤0,001	Ž	2,78	3,62	Problemi mišljenja	M	2,36	3,59	5,31	≤0,001	Ž	1,06	1,82	Problemi pažnje	M	12,95	13,25	6,83	≤0,001	Ž	6,50	8,16	Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001	Ž	1,38	2,44	Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29															
Socijalni problemi	M	4,65	5,00	5,00	≤0,001																																																																																							
	Ž	2,78	3,62			Problemi mišljenja	M	2,36	3,59	5,31	≤0,001	Ž	1,06	1,82	Problemi pažnje	M	12,95	13,25	6,83	≤0,001	Ž	6,50	8,16	Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001	Ž	1,38	2,44	Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																								
Problemi mišljenja	M	2,36	3,59	5,31	≤0,001																																																																																							
	Ž	1,06	1,82			Problemi pažnje	M	12,95	13,25	6,83	≤0,001	Ž	6,50	8,16	Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001	Ž	1,38	2,44	Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																																	
Problemi pažnje	M	12,95	13,25	6,83	≤0,001																																																																																							
	Ž	6,50	8,16			Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001	Ž	1,38	2,44	Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																																										
Kršenje pravila	M	3,63	4,71	7,00	≤0,001																																																																																							
	Ž	1,38	2,44			Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001	Ž	3,67	5,56	Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																																																			
Agresivno ponašanje	M	8,15	10,16	6,37	≤0,001																																																																																							
	Ž	3,67	5,56			Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332	Ž	8,24	9,18	Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																																																												
Internalizovani	M	9,03	9,62	0,97	0,332																																																																																							
	Ž	8,24	9,18			Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001	Ž	5,05	7,60	Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																																																																					
Eksternalizovani	M	11,78	14,38	6,82	≤0,001																																																																																							
	Ž	5,05	7,60			Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001	Ž	23,64	23,29																																																																														
Ukupan skor problema	M	40,76	39,12	6,20	≤0,001																																																																																							
	Ž	23,64	23,29																																																																																									

Skorovi na TRF nisu značajno povezani sa kalendarskim uzrastom (Tabela 3).

Tabela 3*Korelacije kalendarskog i školskog uzrasta sa skorovima na TRF*

Skale i podskale	Uzrast
Anksioznost-depresivnost	0,06
Povučenost-depresivnost	0,04
Somatske pritužbe	-0,03
Socijalni problemi	0,07
Problemi mišljenja	-0,00
Problemi pažnje	0,02
Kršenje pravila ponašanja	0,08
Agresivno ponašanje	0,01
Internalizovani problemi	0,05
Eksternalizovani problemi	0,03
Ukupan skor problema	0,04

Napomena: * p<0,05

U Tabeli 4 prikazana je zastupljenost učenika sa skorovima u normalnom, graničnom i kliničkom rangui.

Tabela 4*Distribucija ispitanika prema rangu ostvarenih skorova na TRF (N=541)*

Skale i podskale	Normalan (%)	Graničan (%)	Klinički (%)
Anksioznost-depresivnost	92,1	2,0	5,9
Povučenost-depresivnost	91,7	1,8	6,5
Somatske pritužbe	90,4	3,9	5,7
Socijalni problemi	90,6	2,8	6,6
Problemi mišljenja	92,1	2,4	5,5
Problemi pažnje	90,1	3,3	6,6
Kršenje pravila ponašanja	91,0	2,2	6,8
Agresivno ponašanje	90,4	3,3	6,3
Internalizovani problemi	84,0	5,9	10,1
Eksternalizovani problemi	83,4	7,0	9,6
Ukupan skor problema	82,8	5,5	10,3

DISKUSIJA

U ovom istraživanju su prosečni skorovi na TRF skali problema i njenim podskalama viši u poređenju sa normativnim podacima za Ameriku (Achenbach & Rescorla, 2001) i rezultatima sličnih studija iz 21 zemlje širom sveta (Rescorla et al., 2007). Moguće je da su nastavnici u Srbiji osetljiviji na probleme ponašanja učenika i da učestalije prijavljuju minorna odstupanja, pa u budućim istraživanjima treba komparirati procenu nastavnika s procenom roditelja i nezavisnim procenom.

U skladu s rezultatima prethodnih studija (Ang et al., 2012; Rescorla et al., 2007; Rudan et al., 2005), nastavnici su najčešće prijavljivali probleme pažnje koji najviše utiču na odvijanje nastavnog procesa. Dobijeni nalazi o značajno višem ukupnom skorom problema, skorom eksternalizovanih problema, kao i skorovima na podskalama Socijalni problemi, Problemi mišljenja, Problemi pažnje, Kršenje pravila i Agresivno ponašanje kod dečaka u odnosu na devojčice imaju snažnu podršku u multinacionalnoj studiji (Rescorla et al., 2007) i drugim istraživanjima koja nisu obuhvaćena ovom studijom (Ang et al., 2012; Bongers et al., 2003; Gao et al., 2011; Rudan et al., 2005). Ove razlike se mogu objasniti boljom emocionalnom, kognitivnom i socijalnom spremnošću devojčica za školu (Rudan et al., 2005) i njihovom većom zainteresovanošću za školska postignuća (Roussos et al., 1999).

Prethodna istraživanja nesaglasno izveštavaju o polnim razlikama u internalizovanim problemima, pa dobijeni rezultati o značajno višem nivou ovih problema kod dečaka imaju slabiju podršku (Rescorla et al., 2007; Rudan et al., 2005). Nalazi longitudinalnih studija na uzrasnom opsegu 4-18 godina sugerišu da je razvojna trajektorija internalizovanih problema ista kod dečaka i devojčica u detinjstvu, a da razlike postaju uočljive tek u adolescenciji (Bongers et al., 2003). Kod dečaka je utvrđen značajno viši nivo povučenosti-depresivnosti, kao i u istraživanju iz Hrvatske (Rudan et al., 2005). Rezultati multinacionalnih studija su znatno manje konzistentni u pogledu polnih razlika u internalizovanim u odnosu na eksternalizovane probleme (Rescorla et al., 2007), pa u budućnosti treba ispitati uticaj kulturoloških faktora.

Oko 10% učenika ima ukupan skor i skorove eksternalizovanih i internalizovanih problema na klinički značajnom nivou koji ukazuje na potrebu za odgovarajućim intervencijama. Granični rang ovih skorova zabeležen je kod 6-7% učenika i kod njih se preporučuje dodatna procena potreba za intervencijom. Na osnovu distribucije učenika prema rangu skorova na TRF skali problema, čini se najprikladnijim CI3T model koji obuhvata primarnu, sekundarnu i tercijarnu prevenciju različitih bihevioralnih, socijalnih i školskih problema. Otkrivene polne razlike u učestalosti problema ponašanja ukazuju na to da mere prevencije i intervencije treba uskladiti sa specifičnim potrebama dečaka i devojčica.

ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje doprinosi razumevanju kako nastavnici procenjuju probleme ponašanja kod učenika mlađih razreda osnovne škole. Dobijeni rezultati o učestalosti, polnim i uzrasnim razlikama uglavnom su u skladu sa nalazima iz drugih zemalja, ali impliciraju postojanje izvesnih kulturoloških razlika koje treba ispitati u budućim istraživanjima.

LITERATURA

- Achenbach, T. M. (1995). Empirically based assessment and taxonomy: Applications to clinical research. *Psychological Assessment*, 7(3), 261-274. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.7.3.261>
- Achenbach, T. M., Howell, C. T., Quay, H. C., Conners, C. K., & Bates, J. E. (1991). National survey of problems and competencies among four-to sixteen-year-olds: Parents' reports for normative and clinical samples. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 56(3), i-130. <https://doi.org/10.2307/1166156>
- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. A. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms & profiles: Child Behavior Checklist for ages 6-18, Teacher's Report Form, Youth Self-Report: An integrated system of multi-informant assessment*. University of Vermont, Research Center for Children Youth & Families.
- Ang, R. P., Rescorla, L. A., Achenbach, T. M., Ooi, Y. P., Fung, D. S., & Woo, B. (2012). Examining the criterion validity of CBCL and TRF problem scales and items in a large Singapore sample. *Child Psychiatry & Human Development*, 43(1), 70-86. <https://doi.org/10.1007/s10578-011-0253-2>
- Bongers, I. L., Koot, H. M., van der Ende, J., & Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, 112(2), 179-192. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.112.2.179>
- Gao, W., Paterson, J., Carter, S., Lusitini, L., & Sundborn, G. (2011). Agreement and discordance of parents' and teachers' reports of behavioural problems among Pacific children living in New Zealand. *Pacific Health Dialog*, 17(2), 65-77.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry*, 62(6), 593-602. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593>

- Merikangas, K. R., He, J. P., Burstein, M., Swanson, S. A., Avenevoli, S., Cui, L., Benjet, C., Georgiades, K., & Swendsen, J. (2010). Lifetime prevalence of mental disorders in U.S. adolescents: Results from the National Comorbidity Survey Replication – Adolescent Supplement (NCS-A). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 49(10), 980-989. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2010.05.017>
- Reddy, L. A. (2001). Serious emotional disturbance in children and adolescents: Current status and future directions. *Behavior Therapy*, 32(4), 667-691. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(01\)80015-0](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(01)80015-0)
- Reid, R., Gonzalez, J. E., Nordness, P. D., Trout, A., & Epstein, M. H. (2004). A meta-analysis of the academic status of students with emotional/behavioral disturbance. *The Journal of Special Education*, 38(3), 130-143. <https://doi.org/10.1177/00224669040380030101>
- Rescorla, L. A., Achenbach, T. M., Ginzburg, S., Ivanova, M., Dumenci, L., Almqvist, F., Marie Bathiche, M., Bilenberg, N., Bird, H., Domuta, A., Erol, N., Fombonne, E., Fonseca, A., Frigerio, A., Kanbayashi, Y., Lambert, M. C., Liu, X., Leung, P., Minaei, A., ... & Verhulst, F. (2007). Consistency of teacher-reported problems for students in 21 countries. *School Psychology Review*, 36(1), 91-110. <https://doi.org/10.1080/02796015.2007.12087954>
- Roussos, A., Karantanos, G., Richardson, C., Hartman, C., Karajiannis, D., Kyprianos, S., Lazaratou, H., Mahaira, O., Tassi, M., & Zoubou, V. (1999). Achenbach's Child Behavior Checklist and Teachers' Report Form in a normative sample of Greek children 6-12 years old. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 8(3), 165-172. <https://doi.org/10.1007/s007870050125>
- Rudan, V., Begovac, I., Szivovicza, L., Filipović, O., & Skočić, M. (2005). The Child Behavior Checklist, Teacher Report Form and Youth Self Report problem scales in a normative sample of Croatian children and adolescents aged 7–18. *Collegium Antropologicum*, 29(1), 17-26.
- Seeley, J. R., Herbert, H. H., & Fixsen, A. M. (2014). Empirically based targeted prevention approaches for addressing externalizing and internalizing behavior disorders within school contexts. In H. M. Walker, & H. M. Gresham (Eds.), *Handbook of evidence-based practice for emotional and behavioral disorders: Applications in schools* (pp. 307-343). Guilford Press.
- Tick, N. T., van der Ende, J., Koot, H. M., & Verhulst, F. C. (2007). 14-year changes in emotional and behavioral problems of very young Dutch children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46(10), 1333-1340. <https://doi.org/10.1097/chi.0b013e3181337532>
- Trout, A. L., Nordness, P. D., Pierce, C. D., & Epstein, M. H. (2003). Research on the academic status of children with emotional and behavioral disorders: A review of the literature from 1961 to 2000. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(4), 198-210. <https://doi.org/10.1177/10634266030110040201>
- Wagner, M., Kutash, K., Duchnowski, A. J., Epstein, M. H., & Sumi, W. C. (2005). The children and youth we serve: A national picture of the characteristics of students with emotional disturbances receiving special education. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 13(2), 79-96. <https://doi.org/10.1177/10634266050130020201>

BEHAVIORAL PROBLEMS AT A YOUNGER SCHOOL AGE

Maša Đurišić¹, Vesna Žunić-Pavlović²

¹Elementary School “Veselin Masleša”, Serbia

²University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia

Introduction: *Behavioral problems that occur at a younger school age have a negative impact on the functioning of children in different domains. Numerous studies suggest that behavioral problems show stability during growing up and are significant predictors of mental disorders and difficulties in social functioning at an older age. In contemporary literature, especially domestic, insufficient attention was paid to the study of behavioral problems at a younger school age, which is critical for early identification and timely response in order to prevent negative developmental outcomes.*

Aim: *The aim of this research was to determine the prevalence of behavioral problems of younger school age students, as well as to determine the differences in the manifestation of the problem in relation to gender and age.*

Method: *The research included 541 students from six Belgrade primary schools. The Teacher’s Report Form from the Achenbach System of Empirically Based Assessment (ASEBA TRF6/18) was used to assess student behavior.*

Results: *The obtained data indicate that the level of problems among younger students in primary school is relatively low. In 15.8% of students, the frequency of the problem was at the borderline or clinically significant level. Problems are statistically more common in boys than in girls and in the elderly in relation to younger age.*

Conclusion: *Findings on the prevalence of behavioral problems at a younger school age are important for practice because they provide clear guidelines for the application of preventive approaches and models in the school environment.*

Keywords: *behavioral problems, younger school age, primary school, identification, prevention*